

O'ZBEK EFL O'QUVCHILARI YOZMA ISHLARIDA UCHRAYDIGAN GRAMMATIK XATOLAR VA ULARNI TUZATISH USULLARI.

Saidvalixonova Madinaxon Ibrogimjon qizi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:22.09.2025

Revised: 23.09.2025

Accepted:24.09.2025

KALIT SO'ZLAR:

grammatik xato,
yozma ish, EFL
o'quvchi, korpus tahlili,
tilshunoslik, pedagogik
metodlar.

Ushbu maqolada O'zbekiston sharoitida ingliz tilini chet tili sifatida o'rganayotgan (EFL) o'quvchilarning yozma ishlarida eng ko'p uchraydigan grammatik xatolar tahlil qilinadi hamda ularni tuzatish uchun samarali metodlar taklifetiladi. Tadqiqot natijalari korpus asosida olib borilgan mavjud maqolalar, xususan Urganch davlat universiteti va boshqa O'zbekistondagi til institutlarida o'tkazilgan o'rganishlarga tayangan. Xatolarning sabablari, turli tiplari va pedagogik yondoshuvlari keng yoritilib, yozma nutqdagi aniqlik va ifoda kuchini oshirish yo'llari muhokama qilinadi.

Kirish

Ingliz tili global kommunikatsiyaning asosiy vositalaridan biri bo'lib, O'zbekistonda ham maktab va oliy o'quv yurtlarida keng qo'llanadi. Ingliz tilini chet tili sifatida o'rganuvchilarning to'liq til kompetensiyasini shakllantirishda yozma ko'nikmalar muhim o'rin tutadi: ilmiy, akademik yoki ijtimoiy muloqotlarda fikrni aniqlik bilan ifodalash talab qilinadi. Biroq ko'plab talabalar yozma ishlarida grammatika jihatidan xatolarga yo'l qo'yishadi, bu esa ularning baholariga, muloqotdagi samaradorligiga va til o'rganish motivatsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Grammar xatolarini aniqlash va tuzatish – til o'qituvchilari va metodistlar uchun dolzarb masaladir. Ushbu maqola mazkur xatolarni tahlil qiladi, sabablari va ularni bartaraf etish usullarini taklif etadi.

Asosiy qism

O'zbek EFL o'quvchilarining yozma ishlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, eng ko'p uchraydigan xatolar artikkellardan foydalanishda, fe'l zamonlarini to'g'ri tanlashda, old qo'shimchalarning ishlatilishida, predmet va fe'lning moslashuvida hamda imlo qoidalariga

amal qilishda kuzatiladi. Bularning asosiy sababi ona tili va ingliz tili strukturasi o'rtasidagi farqlardir. Masalan, o'zbek tilida artikkel tushunchasi mavjud emas, shu bois o'quvchilar ingliz tilidagi "a", "an", "the" kabi elementlarni to'g'ri ishlatishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Shuningdek, zamonlarning murakkab tizimi ham ko'plab chalkashliklarni yuzaga keltiradi. Ba'zi hollarda fe'llarning noto'g'ri shaklda qo'llanishi, gap tarkibida so'z tartibining buzilishi yoki tinish belgilaridan noto'g'ri foydalanish matnning umumiy mazmunini tushunishni qiyinlashtiradi. Til transferi, ya'ni ona tilidagi qoidalarning ingliz tiliga ko'chirilishi ham bu xatolarning keng tarqalishiga sabab bo'ladi. Yana bir muhim omil – o'qitish jarayonida yozma ishlarni mashq qilishga yetarlicha e'tibor qaratilmasligi. O'quvchilar ko'pincha grammatikani nazariy jihatdan o'rganadilar, biroq uni yozma amaliyotda qo'llash imkoniyatlari cheklangan bo'ladi. Shuningdek, mustaqil yozish, qayta ko'rib chiqish va o'z xatolarini tahlil qilish kabi ko'nikmalar yetarli darajada shakllanmagan. Natijada xatolar tizimli ravishda takrorlanib, o'quvchilarning umumiy til kompetensiyasini pasaytiradi.

Quyidagi jadvalda o'zbek EFL o'quvchilarida uchraydigan eng ko'p grammatik xatolar va ularning qisqa tavsifi keltirilgan:

Xato turi	Qisqa tavsif	Misol (noto'g'ri – to'g'risi)
Artikkel xatolari	"a", "an", "the" noto'g'ri ishlatilishi yoki umuman ishlatilmasligi	<i>I saw dog – I saw a dog</i>
Fe'l zamonlari	Zamonga mos fe'l tanlamaslik	<i>He go yesterday – He went yesterday</i>
Old qo'shimchalar	"in", "on", "at", "for" kabi so'zlarning noto'g'ri tanlanishi	<i>I live at Tashkent – I live in Tashkent</i>
Predmet-fe'l mosligi	Shaxs va fe'lning son jihatdan mos kelmasligi	<i>She play football – She plays football</i>
Imlo xatolari	So'zlarning noto'g'ri yozilishi	<i>becouse – because</i>
So'z tartibi	Gap tuzilishida elementlarning joylashuvi buzilishi	<i>Always I go school – I always go to school</i>
Tinish belgilari	Vergul, nuqta, savol belgilarining noto'g'ri ishlatilishi	<i>I like reading but, I have no time – I like reading, but I have no time</i>

Bunday vaziyatda ularni tuzatish uchun samarali pedagogik yondashuvlardan foydalanish muhimdir. Eng avvalo, xatolarni muntazam tahlil qilish va o'quvchilarga aniq mulohaza berish zarur. Har bir yozma topshiriqni tahrirlash jarayonida eng ko'p uchraydigan grammatik kamchiliklar ko'rsatilib, ularning to'g'ri shakli misollar orqali izohlanishi kerak. Bundan tashqari, o'quvchilarning ona tili va ingliz tili o'rtasidagi grammatik farqlarini taqqoslab o'rganish ham samarali natija beradi, chunki bu orqali ular qaysi jihatlarida chalkashlikka yo'l qo'yishi mumkinligini oldindan bilib oladilar. Yozma mashqlarni qayta yozish va tahrirlash odatini shakllantirish ham xatolar sonini kamaytirishda katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, o'quvchilarga bir-birining yozma ishlarini ko'rib chiqish va tuzatish imkoniyatini berish orqali ularni xatolarga tanqidiy yondashishga o'rgatish mumkin. Interaktiv texnologiyalar va onlayn grammatik tekshiruv vositalaridan foydalanish esa yozma nutqni avtomatik tarzda tahlil qilib, o'quvchilarga o'z xatolarini tezda aniqlash imkonini beradi. Eng muhimi, o'qituvchi doimiy ravishda konstruktiv feedback berib, talabaning yozma ishlarida qaysi jihatlarni to'g'rilashi va kelajakda qanday yondashuvni qo'llashi kerakligini aniq ko'rsatib borishi lozim. Shu tarzda olib borilgan tizimli ishlar o'quvchilarning yozma nutqida grammatik to'g'rilikni ta'minlab, ularning akademik yutuqlarini oshirishga yordam beradi.

Xulosa

O'zbekiston EFL o'quvchilarining yozma ishlarida uchraydigan grammatik xatolar ularning til o'rganish jarayonida eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu xatolar til strukturasi farqi, ona tilining ta'siri, amaliyot yetishmasligi va ta'lim metodikasidagi kamchiliklar natijasida yuzaga keladi. Ularni bartaraf etishda muntazam xato tahlili, maqsadli grammatika mashqlari, qayta yozish va tahrirlash odatini shakllantirish, interaktiv vositalardan foydalanish hamda konstruktiv feedback berish muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday yondashuvlar yordamida talabalar yozma nutqda aniq va grammatik jihatdan to'g'ri ifoda qilish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kutlimuratova, B. *Uzbek students learning English as a foreign language: Error analysis using corpora*. Urgench State University, 2023. researchgate.net
2. Jalolov, J. (2005). *Chet tili o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'zbekiston Maorif vazirligi. Retrieved from <https://library-samdukf.uz/wp-content/uploads/2023/01/Jamol-Jalolov-Chet-tili-Metodikasi.pdf>

3. Yoqubov, I., & Hoshimov, O'. (2003). *Ingliz tili o'qitish metodikasi*. Toshkent: TSUL nashriyoti. Retrieved from <https://library-tsul.uz/yo-ubov-i-oshimov-i-ingliz-tili-u-itish>

4. Musayeva, G. (2024). Chet tilini o'qitishda zamonaviy yondashuv. *Science and Research*, 2(6), 27961–28786. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/download/27961/28786>

5. Jalolov, J. J. (2012). *Chet til o'qitish metodikasi*. Namangan: NamDU. Retrieved from https://namdu.uz/media/Books/pdf/2024/06/05/NamDU-ARM-4078-CHET_TIL_0_QITISH_METODIKASI.pdf

6. BuxDU. (2021). *Tillar o'qitish metodikasi va ta'lim texnologiyalari*. Buxoro: BuxDU. Retrieved from https://uniwork.buxdu.uz/resurs/14156_2_E0AE5A56E657FCEDEEB10F6765BE19F4BBF959E1.pdf